

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE SACRAMENTO|| POENITENTIAE.|| QVATVOR LIBRIS COM-||REHNSA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

XVII. Contritionem imperfectam, siue attritionem ex timore pœnæ ortam,
bonam atque utilem esse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54092](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54092)

secundum Baptismum expectandum. Eadem enim est sententia huius loci, & superioris.

Ad QVARTVM ex epistola Ioannis, Augustinus de correptione & gratia, cap. 12. & Gregorius lib. 6. moral. cap. 31. fuit ultimo, dicunt, peccatum ad mortem, esse peccatum in quo homo perseverat vsque ad mortem. Sed tunc non dixisset: *quis scit fratrem peccare*, sed, Si quis scit peccasse non ad mortem: non enim cognosci posset peccatum ad mortem, nisi post mortem eius, qui illud commisit. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 9. dicit, Ioannem non dixisse vt nemo oraret pro iis, qui peccant peccata ad mortem, id est, grauissima peccata; sed solum vt non orent homines vulgares, & imperfecti, ad quos epistolam illam scribebat: grauissima enim peccata, perfectis oratoribus indigent. Hieronymus lib. 2. in Iouinianum ultra medium, versus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hîc significari aliud, nisi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur verissimus esse huius loci sensus: nam immediatè antea dixerat Ioannes: *Scimus quoniam audit nos, quidquid petierimus ab eo*. idcirco ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro aliis offerimus, subdit: *Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei, &c.* id est, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum est ad mortem, id est, grauissimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remittuntur, sed puniuntur æterna morte: *Non dico, vt roget quis*, id est, non prohibeo quidem orare, sed non audeo polliceri; quod facillè impetrabitis; ideò non dico vt roget quis, nimirum cum illa certa fiducia impetrandi: sæpe enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, iuxta illud Hierem. 7. *Noli orare pro populo, quia non exaudiam te.*

CAPVT XVII.

Contritionem imperfectam, siue attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque utilem esse.

ECIMA sequitur quæstio; Vtrum Contritio, siue Attritio quæ oritur ex timore seruili, sit bona: sic quidem Martinus Lutherus (vt ostendimus ex multis eius testimoniis in lib. 1. cap. 6.) initio defen-

tionis suæ apertè dicebat, Contritionem ex timore seruili orram, facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Et quamuis Lutherani postea ab ea sententia recesserint, & iam communiter doceant, timorem pœnæ vtilem esse, atq; inde Pœnitentiam inchoari, vt perspicuum est ex Kemnitio in 2. part. Examinis, pag. 954. & ex Caluino lib. 3. Instit. cap. 3. §. 7. tamen operæpretium esse duximus, Lutheri sententiam à Leone X. primùm in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde à Concilio Oecumenico Tridentino, sess. 14. can. 5. damnatam; testimoniis Scripturarum, veterum traditione, & rationibus confutare.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pœnæ potissimùm controuersia sit: possumus enim doctrinæ causa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

PRIMVS est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris: & de hoc timore nulla controuersia est, tum quod hic timor non se extendat ad pœnas æternas, quæ sola fide comprehenduntur, tum etiam quod neque sit bonus, neque malus, nec solum in hominibus, sed etiam in pecudibus reperitur. Errat enim Rupertus Abbas lib. 9. de operibus Spiritus sancti, cap. 5. vbi duos timores malos à duobus bonis distinguens, priorem malum esse dicit eum, qui in quatuor præcipuis animæ passionibus numeratur, quæ sunt, timor, cupiditas, dolor, & gaudium: posteriorem esse vult eum, qui nascitur ex fide, sed hominem non corrigit, qualis fuit in Felice Præsidi Iudææ, qui disputante Paulo Act. 24. de Iudicio futuro, valde perterritus est, sed inde non euasit melior. At passiones illæ animæ non rectè dicuntur malæ, cum moraliter nec bonæ, nec malæ vocari possint, quippe quas non habemus in potestate; naturaliter autem bonæ sint, & à Deo ad multa commoda nobis ingenita, vt sanctus Basilus demonstrat in orat. contra irascentes. Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideo malus dici debet, quia hominem non corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit; sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

ALTER timor est is, quem Theologi mūdanum appella-
re solent; cū videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infil-
gendas metuit, vt propterea in creatorem peccare non me-
tuat; qualis timor in Petro fuit, cū Christum negauit. Ne-
que de hoc timore vlla quæstio esse potest: is enim timor cō-
sensu omnium malus est, & ab ipso Christo damnatus, Mat-
10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* & ab Apostolo Pe-
tro, 1. Pet. 3. *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem*
CHRISTVM sanctificate in cordibus vestris. & ab Isaia, cap. 40.
Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui
quasi fanum, ita arefcet? Hunc eundem timorem S. Basilius
in explicatione Psalmi 33. hostilem appellat, ac sobolem in-
credulitatis esse dicit; & de eodem disputat S. Augustinus ser-
mon. 18. de verbis Apostoli.

TERTIVS est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus
comminatur, sed cum timore offensionis diuinæ ita coniu-
ctus, vt licet homo vehementer pœnam timeat, magis tamē
offensionem Dei, quàm pœnam illam timeat. Atque hic ti-
mor seruilis dici solet secundum substāciam, sed absque ser-
uilitate, & ordinatus, ac bonus est; neque de eo quæstio esse
posse videtur, ac ne ipse quidem Lutherus, vt existimo, timo-
rem istum reprehendisset. Nam & Dominus hortatur in-
ctos Martyres Matth. 10. vt timeant eum, qui potest ani-
am & corpus perdere in Gehennam; & sancti Patres hunc
timorem passim laudant, & in ipsis etiam iustis hominibus
locum habere dicunt. S. Basilius oratione in Psalm. 33. docet
peccatorum tentationes repellendas à viris iustis timore fu-
turi Iudicij. Et oratione in principium Prouerbiorum, docet
cit homines iustos hoc timore impediri ne peccent, non se-
cus ac impediuntur clauis, qui cruci affixi sunt, ne se com-
moueant, iuxta illud Psalm. 118. *Conspice timore tuo carnes meas*
à iudiciis enim tuis timui. S. Ioannes Chrysostomus hom. 11.
ad populum Antiochenum, scribit, metum Gehennæ esse à
anima hominis iusti quasi militem fortem & armatum, qui
fures & latrones, & omnes hostes procul arcet à domo. S. Am-
brosius in Psalm. 118. serm. 21. scribit, sanctos Martyres in ago-
ne martyrij constitutos, timore Gehennæ ante oculos memo-
ris propositæ, vincere solitos earum pœnarum timorem,
qui à persecutoribus & carnificibus ingerebatur. S. Hiero-
nymus

ronymus in epistola ad Eustochium de seruanda virginitate, scribit se metu Gehennæ solitudinem, & genus vitæ durissimum elegisse. S. Augustinus in libr. de gratia & libero arbitrio; cap. 18. scribit, sanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam*, & lib. de sancta virginitate, cap. 38. apertè docet, hunc timorem à charitate nequaquam excludi. Denique sanctus Gregorius homil. 26. in Euangelia, omnes hortatur, vt futurum Iudicium timeat antequam veniat, ne postea cùm appropinquare cœperit, timere debeant.

QUARTVS timor est propriè seruilis, quo videlicet ita peccator Deum punientem timet, vt solius pœnæ fugiendæ causa à peccatis perpetrands caueat, & de perpetratis doleat; quem timorem ita explicat sanctus AVGVSTINVS conc. 25. in Psalm. 118. *Timor quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, seruilis est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, que tunc apparet in opere, quando speratur impunitas; cùm verò pœna creditur sequutura, latenter viuit, viuit tamen: mallet enim licere, & dolet non licere, quod lex vetat, quia non spiritaliter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit, quod minatur.*

De hoc igitur timore tota cõtrouersia est, hunc enim Lutherus damnabat, vt qui faceret homines hypocritas, magisque peccatores; & hunc eundem Tridentina Synodus sess. 14. cap. 4. bonum atq; vtilem esse, & à Deo excitari docet. Quæ sententia probatur PRIMO ex verbis illis Dauidis, Psalm. 110. & Salomonis, Prouerb. 1. *Initium sapientia timor Domini.* & Ecclesiast. cap. 1. *Timor Domini expellit peccatum, nam quis sine timore est, non poterit iustificari.* & cap. 25. *Timor Domini initium dilectionis eius.* Hæc dicuntur de timore qui est in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem & ante dilectionem, timor filialis esse non potest, sed tantùm seruilis.

ITEM Isaia 26. secundum versionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus Spiritum salutis.* Hiere. 5. *Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus.* Mala. 1. *Filius honorat patrem, & seruus dominum: Si ego pater,*

ppppp 2 ter,

ter, & ubi est honor meus? si dominus, & ubi timor meus? Quo loco Dominus exigit timorem à seruis, qui cum vt patrem amare non nouerant.

Illud ETIAM Domini, Matth. 10. *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam*: etiamsi ad iustos pertineat, qui timore isto iuuantur ne peccent; tamen dubitari non potest, quin etiam ad iniustos referri debeat, qui timore eodem iuuantur, vt ad pœnitentiam veniant.

PRAETEREA Scripturæ passim terrorem incutiunt peccatoribus, nec sanè ad alium finem, nisi vt timorem concipiant, & ex eo timore pœnitentiam meditentur. Deuter. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit & sique ad inferni nouissima.* Psalm. 7. *Nisi conuersi fueritis, gladium sum & vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit & vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Isai. 37. *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Ionas cap. 3. illa comminatione Niniuitas conuertit, *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur.* Matth. 3. Ioannes Baptista timore pœnæ ad pœnitentiam homines adducere satagebat: *Genimina & sperarum, quis vobis demonstrauit fructum ventura ira?* & rursus: *Omnis arbor, qua non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.* Et Christus Matth. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi sæpissime, ignem Gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammam inextinguibilem minabatur.

DENIQUE eadem Scripturæ timorem istum à Deo inspirari tam apertè docent, vt nimis magna temeritas videri debeat, si quis eum adhuc damnare voluerit. Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, &c.* quo loco beatus Paulus docet, in Testamento veteri datum à Deo spiritum seruitutis, quo timeretur; quemadmodum in Testamento nouo dedit spiritum adoptionis, quo diligeretur. Isai. 63. *Quare errare fecisti de via tua? indurasti cor nostrum ne timeremus te?* vbi lamentatur Propheta, quòd Hebræi caruerint donum timoris, quo conuerti ad Dominum potuissent. Nam (vt rectè docet S. Augustinus in epist. 105. ad Sixtum) non indu-

rat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.

ACCEDAT nunc traditio veteris Ecclesiæ. TERTULLIANVS in lib. de Pœnitentia: *Si de Exomologesi, inquit, retractas, Gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesi extinguit: & pœna magnitudinem prius imaginare, & de remedij adeptione non dubites.* Idem libr. 2. in Marcionem, timorem Iudicij bonum, & salutarem esse demonstrat.

CLEMENS Alexandrinus lib. 2. Stromatum, ante mediũ: *Fides, inquit, est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, & spes, & Pœnitentia.* Et infra: *Qui timorem damnant, ij legem etiam insectantur: quod si legem, clarum est, quod & eum qui legem tulit.*

S. CYPRIANVS in sermone de lapsis, cùm ad timorem lapsos hortaretur: *Deus, inquit, quantum pietate patris indulgens semper & bonus est: tantum iudicis maiestate timendus est.*

S. BASILIVS oratione in Psalm. 33. *Timor, inquit, salutaris, qui ad sanctitatẽ deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende: quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatũ, & Christi iudicium cogita, &c.* vide eundem oratione in principium Prouerbiorum.

S. PACIANVS in Parænesi ad Pœnitentiam, ferè extrema: *Timere, inquit, dilectissimi iusta iudicia, omittite errorem, damnate delicias: properat iam tempus extremum: Tartarus & Gehenna laxatos impiis sinus pandunt: post animarum tempestiua supplicia, rediuisis quoq; corporis pœna seruatur, &c.*

S. AMBROSIVS in libello ad virginem corruptam, cap. 8. *Pœnitentia, inquit, non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas de quã gloria rueris, & de quo libro vita nomen tuum deletum sit, & si te iam credas propè ipsas positam tenebras exteriores.*

S. HIERONYMVS in commentario ad cap. i. Malachia: *Vult, inquit, Deus, & primũ eius filij simus, & bonũ voluntate faciamus: si hoc consequi nolumus; & saltem nos seruos habeat, à malis per suppliciorum formidinem recedamus, &*

de timore seruorum ad gratiam filiorum transeamus. Et in caput secundum Michæ: *Vt qui pudore, inquit, vel Verecundia non tenentur, agant Pœnitentiam saltem comminatione pœnarum.*

S. IOANNES CHRYSOSTOMVS in primo libro de compunctione cordis, extremo: *Hoc solum est, quod exposcitur nobis, et semper recordemur mala nostra, et ad animũ renouemur, et conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, et pro his supplicemus Deo, et Gehennam ponamus in conspectibus nostris, et Angelos, qui in die Iudicij ubiq; discurrunt, et congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudentur sunt in Gehennam ignis, ac supplicis tradendi, et c. vide etiam homil. 15. ad populum Antiochenum.*

S. AVGVSTINVS in Psalm. 127. in illud: *Beati omnes qui timent Dominum. Ille, inquit, timor nondum castus, presentiam Domini et pœnas timet, timore facit quidquid bonum facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patienda illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimos sponsi, sed timet ne mittatur in Gehennam. Bonus est et iste timor, et utilis est. Et tractat. 9. in epistolam Ioannis: Semulat, inquit, timor, sed noli timere, intrat charitas, quia sicut quod vulnerat timor, timor Dei sic vulnerat, quomodo mallei ferramentum putredinem tollit, opus est ergo et intres timor primo, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas.*

Ioannes CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 39. *Principium, inquit, nostra salutis, eiusdemq; custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, et initium conuersionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiruntur. Vide etiam eundem collat. 3. cap. 4. & collat. II. cap. 6.*

S. GREGORIUS hom. 34. in Euangel. *Prava mens, inquit, si non prius per timorẽ eueritur, ab assuetis vitis non emundatur.*

S. BERNARDVS in serm. de S. Maria Magdalena, quasi prauidisset Lutherum soli fidei omnia tribuentem: *Fallitur, inquit, qui sic osculatur misericordia pedẽ, et pedem Iudicij non attendat; qui totum de misericordia pede præsumat, hoc solum ad salutem sufficere credens, quod credit. Et in libro de præce-*

præcepto & dispensatione: *Bonus quidem, inquit, obedientia gradus est, iuxta Magistri nostri sententiam, siue propter meritum Gehenna, siue propter professionem sanctam quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cum ex Dei amore obeditur.*

ACCEDAT denique etiam ratio; nam consentaneum est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, & sempiternum, qualis est cruciatus Gehennæ. DEINDE, timoris huius effectus optimus est; aut enim coërcet voluntatem à peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere. POSTREMO, non solum Deus causa est huius timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numerari, ut ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3. part. summæ Theologicæ. quæst. 76. m. 2. & sanctus Bonaventura in 3. Sentent. distinct. 34. parte 2. artic. 1. quæst. 1. & ex antiquis Doctoribus sanctus Augustinus, & sanctus Gregorius, duæ columnæ Ecclesiæ.

S. Augustinus tractat. 9. in epist. Ioannis, docet timorem seruilem esse, de quo loquitur Salomon cum ait Prouerb. 1. *Initium sapientia timor Domini*; quod etiam docent, S. Basilii oratione in principium Prouerbiorum, Beda in 1. cap. Prouerb. Bernardus homil. 23. in Cantica, & epistol. 9. ad Episcopum Colonensem, & Magister cum Theologis Scholasticis in 3. Sentent. dist. 34. RURSUS idem Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 9. & Gregorius homil. 19. in Ezechielem, scribunt de eodem timore loquutum esse Salomonem, qui ait: *Initium sapientia timor Domini*; & Isaiam cap. 11. qui ultimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorij, & Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor seruilis locum suum habet. ADDE, quod Gregorius loco citato disertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaias, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Augustinus in lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 18. docet Spiritum timoris Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit Isaias, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negauit, sed illum, de quo Dominus ait:

Ppppp 4 *Time*

Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam. qui quidem timor seruilis est, saltem secundum substantiam.

NEQVE his repugnat, quòd in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor seruilis non fuit. Nam neq; timor ille castus fuit in Christo, quo timemus, ne fortè Deum offendamus: sciebat enim ille se impeccabilem esse; & tamen quis affirmare auderet, timorem illum castum inter dona Spiritus sancti non esse numerandum? Igitur Propheta Isaias, per Spiritum timoris Domini, intellexit timorem Domini in vniuersum, vt compræhendit seruilis & filialis: Christus autè repletus fuit Spiritu timoris Domini, nò secundum omnes species timoris, sed solùm secundum speciem timoris filialis, quatenus respicit reuerentiam patris, qui solus in ipso esse potuit.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

MARTINVS Lutherus in sermone de Pœnitentia, & in assertionem articuli sexti aduersus ea quæ iam explicata & constituta sunt, pauca quædam obiicit argumeta, quæ licet iam olim à viris doctissimis Ioanne Rossensi, & Ruaro Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam à nobis breuissimè dissoluantur.

PRIMO igitur obiicit, Contritionem ex timore præcepti & minarum, extortam, ac violentam esse, & augere peccatum non minuere. Nam remoto præcepto & minis, qui antea ex timore dicebant sibi displicere peccatum, iam dicerent placere, & eo magis peccat, & peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse; siquidem lex & cognitio peccati, magis abundare facit peccatum, vt ait apostolus ad Rom. 5.

RESPONDEO, dubitari non potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis & pœnarum profectus, non sit irraliber ac voluntarius, vt est ille, qui oritur ex amore iustitiæ, & Dei: simpliciter tamen liber, & voluntarius est etiam ipse, cum